

11209

Q. D. B. V.
DISSERTATIO PHILOSOPHICA
de
SPINOZISMO
ANTE
SPINOZAM,

quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO WILHELMO,
REGNI BORUSSIAE, ELECTORATVS BRANDENB. ET RELIQUARVM BRANDENB. PROVINCIARVM HEREDE, ETC. ETC. ETC.

PRAESIDE
IO. FRANCISCO BVDDEO,
P. P.

FACULTATIS PHILOSOPHICAE h. t. DECANO,
PRO GRADU ET PRIVILEGIIS MAGISTRI PHILOSOPHIAE
RITE IMPETRANDIS,

A. D. IVN. A. M. DCC. I.

H. L. Q. C.

PUBLICO ERUDITORVM EXAMINI

submittit

IOANNES FRIDERICVS VVERDER,
Potsdamienfis Mefo-Marchicus

Recusa HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHR. HENCKELII, Acad. Typogr. 1706.

Hist. philos.

83,37m

10277

P-20

Q. D. B. V.

Σύνοψις

Spinosa cur in tantos errores impiasque sententias prolapsus sit, §. I. Et rationibus & auctoritati eius, quo pacto obuiam eundum sit, §. II. Fundamenta atheismi Spinoziani exhibentur, §. III. Summa & caput doctrinae Spinozianae §. IV. Eum omnino atheum esse annumerandum, §. V. Ante eum eadem inter antiquos philosophos docuit, Strato Lampfacenus, §. VI. Xenophanes quoque Colophonius, §. VII. Imo tota secta Eleatica ad Leucippum usque §. VIII. Reliqui Eleatici praesertim Democritus & Epicurus, Athei fuerunt, non autem Spinozistae, §. IX. De Alexandro Epicuraeo, an sua ab eo hauserit David de Dinanto, §. X. Dinantii praeceptor Almaricus fuit Spinozista, §. XI. Huius Spinocismum nonnulli a Platone deriuant, praesertim Plotinus a quibusdam Spinozianae impietatis arguitur, sed perperam, §. XII. Defenditur schola Platonica, demonstraturque, inter omnes philosophos Graecanicos, Platonicos quam longissime a Spinozismo esse remotos, §. XIII. Platonis sententia de anima mundi non patrocinatur Spinozismo, §. XIV. Aristoteles contra nec ab Atheismo, nec a Spinozismo potest absolui, §. XV. Andreas Caesalpinus, genuinus Peripateticus, consentientia Spinozismo docuit, §. XVI. Inter Scholasticos Scotistae, speciatim Petrus Abaelardus eiusdem impietatis rei aguntur, §. XVII. Stoicorum Philosophiam quam proxime ad Spinozismum accedere, probatur, §. XVIII. Concluditur praecipuas Graecanae philosophiae sectas aut Spinozismum, aut saltem Atheismum docuisse, excepta Platonica, quae ab his vitiis quam longissime recedit, §. XIX. Chaldaeis, Zabiis, aliisque Spinozismus non immerito obiicitur, §. XX.

A 2

Ebrae-

Ebraeorum philosophiae, Spinozismus obiectus fuit, sed nimis inconsiderate: item quo iure Cabbalistis, & Philosophis Mysticis ac Theosophicis hoc crimen imputetur, §. XXI. In Chinesibus denique, ac Indorum philosophis a nonnullis Spinozismus notatus fuit. §. XXII. Monitum de Spinozismo non temere alicui imputando, §. XXIII. Fundamenta Spinozianae impietatis euertuntur, & dissertationi finis imponitur. §. XXIV.

§. I.

Spinoza cur in tantos errores impiasque sententias prolapsus sit.

BENEDICTVS DE SPINOZA, natione Iudaeus, religionis, cui in-nutritus erat, desertor, christianus e-quidem videri voluit, sed ingenii haud infoecundi commentis nimium indulgendo, in Atheum tandem de-generauit: constantissimeque, quam semel animo conceperat sententiam,

execrabilem, ad mortem vsque retinuit, quae XXIII. Febr. A. M. DC. LXXVII. aetatis XLIV. ei obtigit. Hic, cum ingenium non contemnendum, pertinaci industria sedulo ex-coluisset, studioque incredibili in philosophiam se dedisset, vt interdum per tres continuos menses vix in publicum pro-ferret, suo tamen demonstrauit exemplo, nec praestantiam iudicis, nec doctrinae excellentiam obstare, quo minus in-errores foedissimos planeque pueriles, sententiasque secum pugnantes incidere posset, qui insuper habita diuini Nu-minis gratia, suis tantum confidit viribus, iisque nihil non tribuit.

Et rationi- §. II. Nullum autem licet videatur peritioribus, men-
bus, & au- tisque compositae & vera Christianismi indole praeditis le-
cloritati e- cloribus, ab hocce viro eiusque scriptis imminere pericu-
ius, quo pa- lum: rudiores tamen inconsideratioresque duplici ratione
elo obuiam hic decipi possunt, rationum scilicet, quibus suam senten-
eundum sit. tiam aut inuoluit, aut palliauit, qualicunque specie, & no-
 minis etiam, quam consecutus est, celebritate auctoritate-
 que

que. Tanta enim proh dolor! multorum est vesania, ut haud raro sententiam aut laudent aut defendant, quam ipsi equidem non satis intelligunt, sed quam tamen magnae cuiusdam famae viro tribui vident. Quemadmodum itaque illis, qui forte rationibus SPINOZAE capiuntur, aut capi se fingunt, abunde ab aliis satisfactum est: ita & his, qui forte auctoritate eius aguntur in trauersum, non commodius, ut opinor, obuiam iri potest, quam si demonstretur, ne istud quidem, quod nouitatis specie multis ablanditur, ab homine isto fuisse excogitatum, sed iam pridem alios eodem stultitiae morbo laborasse, SPINOZAE autem hanc gloriam demum relictam, quod aliorum commenta in systematis male cohaerentis, sibi que nunquam non contradicentis, formam redegerit. Hoc itaque ut rite euincamus, primo SPINOZAE paucis exhibebimus sententiam: tum eos enarrabimus qui easdem fouerunt opiniones. & tandem, quanto-pere hi omnes fallantur, vel tribus de signabimus verbis.

§. III. Plurimas autem constat SPINOZAM fouere opiniones, ob quas impietatis & Atheismi nota illi passim inuritur, recte ne an secus, nunc non disputabimus. Nos hic eam ipsius designamus sententiam, qua Deum cum natura ipsa turpiter confundit, vel potius Deum in eiusmodi ens transmutat, quod nihil minus quam nomen titulumque Dei promeretur. Quod ne temere asseruisse videantur, ex Ethica eius ordine geometrico demonstrata, hoc luculenter euincemus. Obseruandae autem cum primis sunt istae propositiones, quibus ceu fundamentis quibusdam, totum atheismi aedificium superstruit. Harum prima, quae septimum locum occupat, haec est: *ad naturam substantiae pertinet existere.* Eam ita demonstrat: *Substantia non potest produci ab alio (per coroll prop. praeced.) erit itaque causa sui, id est, (per defin. 1.) ipsius essentia involuit necessario existentiam, siue ad eius naturam pertinet existere.* Propositio sexta ad cuius corollarium prouocat, in demonstratione propositionis septimae, haec est: *Vna substantia non potest produci ab alia substantia.*

Fundamen-
ta Atheismi
Spinoziani
exhibentur.

Hanc ita demonstrat: in rerum natura non possunt dari duae substantiae eiusdem attributi (per prop. praeced.) hoc est (per prop. 2.) quae aliquid inter se commune habent. Adeoque (per propos. 3.) una alterius causa esse nequit, siue una ab alia non potest produci. Q. E. D. Corollarium sequens subiungit: Hinc sequitur substantiam ab alio produci non posse. Nam in rerum natura nihil datur praeter substantias, earumque affectiones, ut patet ex Axiom. 1. & defin. 3. & 5. Atqui a substantia produci non potest (per praeced. propos.) Ergo substantia absolute ab alio produci non potest. Q. E. D. Patet ergo quod sextam hancce propositionem praecipue deducat ex propositione quinta, quae ita se habet: in rerum natura non possunt dari duae aut plures substantiae eiusdem naturae siue attributi: Hanc ita demonstrat: Si darentur plures distinctae: deberent inter se distingui, vel ex diuersitate attributorum, vel ex diuersitate affectionum (per prop. praeced.) si tantum ex diuersitate attributorum, concedatur ergo, non dari nisi unam eiusdem attributi. At si ex diuersitate affectionum, cum substantia sit prior natura suis affectionibus (per prop. 1.) depositis ergo affectionibus & in se considerata, hoc est (per def. 3. & 6.) vere considerata, non poterit concipi, ab alia distingui, hoc est, (per propos. praeced.) non poterunt dari plures sed tandem una, Q. E. D. Porro in sextae propositionis demonstratione prouocauerat etiam ad propositionem secundam, quae haec est: duae substantiae, diuersa attributa habentes, nihil inter se commune habent: itemque ad tertiam propositionem ita se habentem: Quae res nihil commune inter se habent, earum una alterius causa esse non potest.

Summa & §. IV. Coecum sane esse oportet, qui non videt, quorsum haec omnia tendant. Hoc scilicet sibi vult caput doctrinae Spinozianae. vir callidissimus: unam tantum esse substantiam, & non dari substantiam, quae aliam efficere siue creare potuerit, adeoque praeter eam substantiam rerum naturalium, quae existunt, nullam dari aliam substantiam, quae creauerit illas, vel quae earum causa esse potuerit, nullumque adeo dari Deum.

Ita

Ita enim paucis mentem SPINOZAE exprimit PETRVS POIRET. * Sed apertius ipse SPINOZA quid sibi velit, prodit in propositione decima quarta: *Praeter Deum nulla dari nec concipi potest substantia.* Corollaria sequentia hinc deducit: *Hinc clarissime sequitur 1.) Deum esse unicum, hoc est (per def. 6.) in rerum natura non nisi vnā substantiam dari, eamque absolute infinitam esse, vt in scholio prop. 10. iam inuimus. 2.) sequitur rem extensam & rem cogitantem, vel Dei attributa esse, vel (per axiom. 1.) affectiones attributorum Dei.* Nec abludit hinc propositio decima quinta: *Quicquid est, in Deo est, & nihil sine Deo esse, neque concipi potest.* Quod sane perinde est, ac si aperte dixisset, tota rerum natura, Deus est, & praeter eam nihil est, quod Deus vocari aut possit aut debeat. Imo, ne quis de impia eius dubitare posset sententia, hunc suū fictitium Deum, omni libertate priuauit, & tantum non in brutum aliquod commutauit. Splendide libertatem illi tribuere videtur in propositione decima septima: *Deus ex solis naturae suae legibus, & a nemine coactus agit.* Ast ex naturae legibus agere SPINOZAE est necessario agere, adeoque illud a nemine coactus, dicis tantum gratia addit. Sic dicere possum, ignis dum positus omnibus ad operandum requisitis vrit, ex naturae legibus & non coactus agit. Egregia scilicet libertas! Sed apertius mentem prodit in corollario secundo: *sequitur solum Deum esse causam liberam, Deus enim ex sola naturae suae necessitate existit (per prop. 11. & coroll. prop. 14.) & ex sola naturae suae necessitate agit (per prop. praeced.) Adeoque (per defin. 7.) solus est causa libera. Q. E. D.*

§. V. Ex dictis de mente sententiaque SPINOZAE, abunde, ni fallor, constare potest. Nec metuendum nobis, quod iniuriam forte illi intulerimus, cum ipsis eius verbis, sententiam mentemque eius exposuimus. An vero ob hanc sententiam Atheorum classi ordinique adscribendus sit? disputari solet. Negant hoc discipuli eius & sectatores, asseruntque, licet vel maxime eius de Deo diuinisque attributis sententia pro erronea habenda sit, non tamen statim ideo eum
 Atheismi

*in fundament. Atheismi euerfis, cogitationibus eius rationalib. additis p. 767.

Eum omnino Atheis esse annu-merandum.

Atheismi reum agendum esse. Iam vero & illud nouimus, prudentes & cordatos viros, non temere alicui Atheismi notam inurere, cum nihil solennius sit, quam viros innocentes, vt inuisi aliis reddantur, pro Atheis venditare. Concedo illud quoque non quemuis de Deo diuinisque attributis errorem, pro atheistica habendum esse impietate. Sed tamen illum errorem, qui existentiam & realitatem attributorum diuinorum non agnoscit, negatque ea in vno, individuo perfectissimo & liberrimo, potentissimoque & ab omni materia secreto & separato subsistere, non possum non pro atheistico habere, nullusque dubito, quin omnes, praeiudicatarum opinionum vacuos, in eo mecum consentientes sim habiturus. Sed ad alterum nunc nostrae dissertationis caput accedimus, eosque ordine producemus, qui eundem iampridem ante SPINOZAM errarunt errorem.

Ante eum e-
adem inter
antiquos
philosophos
docuit Stra-
to Lampsa-
cenus.

* de Nat.
Deor. lib. I.
p. m. 1168.

** Academ.
Quaest. lib.
II. p. m.
1044.

* aduersus
Colotemp.
1115.

§. VI. Primo itaque ex ipsis Peripateticis SERATO LAMP-
PSACENVS in hunc referri censum posse videtur, si quis expen-
dit ista CICERONIS verba: * *Nec audiendus eius* (Theophra-
sti) *auditor Strato, is qui Physicus appellatur, qui omnem vim*
diuinam in natura sitam esse censet, quae causas gignendi, augens
di, minuendi habeat, sed careat omni sensu ac figura. Plenius ali-
bi eius mentem edisserit CICERO hunc in modum: ** *Negas*
sine Deo esse quicquam, ecce tibi e transuerso Lampfacenus Strato,
qui det isti Deo immunitatem magni quidem, muneris. Sed cum
sacerdotes deorum vacationem habeant, quanto est aequius habere
ipsos Deos? Negat opera Deorum se vti ad fabricandum mundum.
Quaecunque sint, docet, omnia effecta esse natura, nec vt ille, qui a-
speris & laeuius, & hamatis, unciatisque corpusculis concreta haec esse
dicat interiecto inani, somnia censet haec esse Democriti, non docentis
sed operantis. Ipse autem singulas mundi partes persequens, quicquid
aut fit, aut fiat, naturalibus fieri, aut factum esse docet ponderibus &
motibus. Sic ille & Deum opere magno liberat, & me timore. His-
ce PLVTARCHI * subiungemus verba, vt eo rectius de mente
STRATONIS statue queamus, & quidem tantum latino ser-
mone, breuitatis causa: *Denique mundum ipsum, animal esse,*

negat, (Strato) vultque naturam sequi temerarios fortunae impetus, initium enim rebus dare spontaneam quandam naturae vim, & sic deinceps ab eadem natura physicis motibus imponi finem. Ex hisce sequentia elicimus I.) STRATONI nullam fecere iniuriam, qui illum inter Atheos collocant. Negavit enim, teste CICERONE, se opera Deorum vti ad fabricandum mundum. Ergo Deum ex mundo proscribit, meritoque Atheus dicitur. Imo videtur ipsam materiam ex qua mundus hic compositus est, pro Deo habuisse, vel, vt CICERO loquitur: *omnem vim diuinam in natura sitam esse*, censuit. Quorsum etiam pertinet locus SENECAE apud AVGVSTINVM *, a doctissimo viro PETRO BAE- * *de C. D. I.*
LIO ** huc relatus: *Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum VI. c. X.*
Stratonem, alter fecit Deum sine corpore, alter sine animo. Dicitur, ** *v. Spino-*
Deum fecisse sine animo, hoc est, materiae omnem diuinitatem *2a p. m.*
tribuisse, 2.) Licet Epicuræi itidem in Atheorum classem re- 1084.
ferendi sint, systema tamen STRATONIS toto coelo diuersum est a systemate EPICURI. Etsi enim vna cum Epicuræis statuere videatur, temerario, vt PLVTARCHVS loquitur, fortunæ impetu totum hocce vniuersum ortum esse, in eo tamen STRATO ab Epicuræis abire videtur, quod pro materia stupida vitæque omni destituta Epicuræorum, substituatur materia, vitæ quadam naturali & plastica instructam, sensus tamen omnis atque cognitionis expertem. Quod ab Epicuro dissentiat, iterum diserte innuit CICERO: *Quascunque sint, omnia docet effecta esse natura, nec vt ille qui asperis & laeuibus & hamatis vncinatisque corpusculis concreta haec esse dicat, interiecto inani & c.* 3)
Ad SPINOZAM in eo accedere videtur, quod non alium Deum, quam ipsam naturam siue hocce vniuersum, agnoscit, quod sane caput est Atheismi Spinoziani. Sed tamen 4) in eo rursus a SPINOZA discedit, quod cum Epicuro materiam in plurimas particulas discerpat, cum SPINOZA contra vnâ huius vniuersi substantiam agnoscat: praeterea STRATO initium mundo huic dedit, ex temerario fortunæ impetu illud cum Epicuro accersens, cum SPINOZA contra vi suae hypotheseos non possit non aeternum perpetuumque mundum

statuere. Ex quibus omnibus id tandem conficitur, STRATONEM in quibusdam cum SPINOZA facere, in quibusdam ab eo dissentire. Qua in re nobiscum facit PETRVS BAEIVS*, qui asserit, STRATONEM proxime accedere ad sententiam SPINOZAE, licet non plane cum eo consentiat.

Xenophanes quoque Colophonius §. VII. Eleaticae Sectae auctor conditorque fuit XENOPHANES Colophonius, quem aperte Spinozismi accusat PETRVS BAEIVS*, vir ad augendum Atheorum numerum ceteroquin haud adeo pronus. M. TVLLIVS CICERO, sententiam eius ita edisserit: ** *Xenophanes, qui mente adiuncta, omne praeter ea quod esset infinitum, Deum voluit esse, de ipsa mente idem reprehenditur ut ceteri; de infinitate autem vehementius, in qua nihil neque sentiens, neque coniunctum esse potest.* Non satis mentem, XENOPHANIS assecutum esse TVLLIVM sibi persuadet BAEIVS, quam rectius expresserit MINVTIVS FELIX; *Xenophanem notum est omne infinitum cum mente, Deum tradere.* Ex infinito enim & mente hic vnum quiddam coniunctum facit, cum secernere contra ea ac separare ex sententia XENOPHANIS videatur CICERO. Mihi tamen nihil aliud innuere videtur CICERO, quam MINVTIVS FELIX. Quicquid huius sit, mentem cum infinito eum coniunxisse, ex alio CICERONIS loco patet, quo haud obscure innuit, vnam saltem substantiam admisisse XENOPHANEM. Anaxagorae enim cum adduxisset sententiam, addit*:

* *Academ. Quaes. l. II. tabile, & id esse Deum, neque natum vsquam, & sempiternum, conglobata figura.* Ecce! Spinozismus manifestus, vnum esse omnia, hoc est vnam saltem esse substantiam, rerum autem quam percipere videmur varietatem, nihil aliud esse quam v-

* *Metaphys. l. I. c. V.* nius, siue substantiae modificationes. ARISTOTELES* eandem illi tribuit sententiam: De obscuritate enim eius, cum nonnulla conquestus esset, subiungit: *ἀλλ' εἰς τὸν ὅλον ἕρανόν ἀποβλέψας, τὸ ἐν εἶναι φησι τὸν θεόν: Sed ad totum coelum respi-*

* *Praeparat. Ev. l. I. cap. VIII.* cians, ipsum vnum ait esse Deum. Hisce omnibus & EVSEBII* testimonium adiicit BAEIVS, quo eidem Philosopho hanc quoque sententiam tribuit, Deum *ἀκέραιον, καὶ μὴ κατὰ μέρος, in uni-*

versum

versum audire ac cernere, non vero per partes. Sed lubricum hoc esse argumentum ipse non diffitetur, cum sensus allati dicti hic quoque esse possit, Deum uno & generali velut intuitu, non per ideas particulares, res cognoscere. Interim manifestum latis est ex dictis, XENOPHANEM iure Spinozismi argui. Nec obstat, quod alias quasdam fouerit opiniones, quae cum hac eius hypothese non commode conciliari queant. Fuit enim hoc commune veterum vitium, systemata male cohaerentia sibi formare: paucissimique solliciti de eo fuerunt, quo pacto sententias, quas defendebant, inter se connectere & in iustum redigere ordinem possent: id quod infinitis, si opus esset, comprobari posset exemplis. Deinde quid mirum XENOPHANI hoc contigisse, cum nec ipse SPINOZA, quantumuis ingenio valens ab hoc vitio immunis fuerit, sed talia passim docuerit aut egerit, quae ἀσύστατα plane sunt, & cum praecipua eius hypothese conciliari nulla ratione possunt.

§. VIII. Videtur autem tota schola Eleatica hoc veneno *Imo tota se-* fuisse infecta. Decantato enim isto dogmate, vnum esse om- *nia Eleatica* nia, personabat. PARMENIDES enim, Xenophanis, teste *ad Leucip-* CLEMENTE ALEXANDRINO * auditor, teste autem THEO- *pum usque.* DORETO ** focius eius, idemque inter praecipuos sectae Eleati- ** l. I. Strom.* cae Antistites numerandus, eandem fouisse sententiam dici- *p. 301.* tur. Scio esse ex veteribus, qui dicunt, eum in multis a Xe- *** l. II. Grae-* nophane discessisse: sed tamen ad hocce, de quo disceptamus *car. Affed.* caput quod attinet, idem plane eos docuisse ex EVSEBIO *p. 159.* constat. * Iuxta huic namque, *sempiternum esse orbem huncce v-* ** Preparat.* *niuersum, omnique motu carere, ipsiusque naturae veritatem omnino* *Euang. l. I.* *constare defendit; singularem enim illum, & vnigenam, stabilem ac* *cap. VIII,* *quietum, nec certo aliquo tempore generatum esse: generationem por-* *ro ad ea reiicit, quae falsa quadam opinione putentur esse, adeoque* *sensus omnes communionem veritatis excludit.* Vbi pro eo quod in- *terpres dixit: ipsiusque naturae veritatem omnino constare, in Grae-* *co legitur: κατὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν, quae verba* *ita potius reddenda: secundum rerum veritatem, vt sensus sit:* *motu carere secundum rerum veritatem, vel secundum id quod reuera*

* l. c.

est, obseruat PETRVS BAELIVS. * Plura in his verbis occurrunt documenta, quae PARMENIDEM Spinocismi arguunt: sed illustre cum primis atque manifestum est, quod EVSEBIVS dicit, omnes rerum mutationes ac generationes eum sustulisse, quod quem in finem fecerit, ratio nulla dari potest, nisi haec, quod crediderit, hocce vniuersum vnā tantum esse substantiam. Si vna tantum est substantia, necesse est, vt semper existat, & omnis mutationis sit expers. Cum autem sensus ipsi huic asserto repugnant, quibus quotidie mutationes rerum generationesque percipimus, maluit PARMENIDES horum in dubium vocare certitudinem, quam a sua discedere sententia. Hoc enim est, quod EVSEBIVS dicit: *generationem porro ad ea reiecit, quae falsa quadam opinione putentur esse, adeoque sensus omnes communione veritatis excludit.*

Reliqui Eleatici praefertim Democritus & Epicurus Athei fuerunt non autem Spinozistae.

* de Natur. Deor. l. I. p. m. 1168.
* de fatop. 1234.

§. IX. Ex eadem Eleatica secta prodierunt LEVCIPPVS atque DEMOCRITVS, nisi potius dixeris, inducta atomorum doctrina, nouam eos sectam condidisse. Atheis hos, vna cum alumno suo Epicuro, huiusque discipulis ac sectatoribus annumerandos esse, nemo nisi historiae philosophicae valde imperitus negauerit. De rerum enim natura ita philosophati sunt, vt neglecta de causa efficiente doctrina, omnem mundi ornatum ex coeco ac fortuito materiae motu explicare conarentur. Praecipuum DEMOCRITI dogma, teste CICERONE fuit, * *e corpusculis effectum esse coelum & terram, nulla cogente natura, sed concursu quodam fortuito*: vel vt alibi idem TVLLIVS loquitur, * *necessitate, hoc est atomorum grauitate naturali, omnia fieri.* Hinc & Democritus nihil liberalius, quam mentem, quam materiali rerum omnium principio adiunxerat ANAXAGORAS, irrifisse dicitur. Cum vero pro aliis forte philosophis qui itidem de materia tantum, non autem de causa efficiente locuti sunt, defendendis, asseri queat, licet diserte causae efficientis nullam fecerint mentionem, ex eo tamen neutiquam colligendum esse quod eandem a mundi huius fabrica prorsus excluderint, pro DEMOCRITO tamen hoc minime

nime

nime afferri posse, recte obseruat SAMVEL PARKERVS*, eo quod is non tantum ANAXAGORAE mentem diserte reiecerit, sed ex fortuito atomorum concursu omnia deriuando causae efficienti nullum concesserit locum. Quicquid huius sit, Atheus fuit Democritus cum sua schola, sed ideo tamen non fuit Spinozista. Atheismus enim Democritico-Epicuraeus ab Atheismo Spinoziano toto coelo differt. SPINOZA vnā saltem substantiam, eandemque, aeternam statuit atque perpetuam: Democritus varias rerum mutationes ex atomorum fortuito concursu & separatione resultantes, admittit. Ille pro Deo idolum aliquod & brutum velut corpus substituit, hic Deum prorsus proscribit. Vter autem ineptior sit, & magis impius? vix definiri poterit. Democriti sententiam cum recitasset, ille, quem antea laudauimus, SAMVEL PARKERVS, recte subiungit: *Quo quidem quid fieri potuit philosopho, imo quidem viro prudente indignius? Quis enim, qui non prorsus desipere affectauerit, brutam & inertem materiam, tantos tamque venustos effectus, imo quicquam omnino suis viribus efficere posse, aut sibi serio persuadere queat, aut aliis persuadendum esse putet.*

§. X. Inter celebriores Epicuræos refertur ALEXANDER quidam, quem non Atheismi modo, sed & Spinozismi reum forte haud immerito feceris. Eundem autem hunc Alexandrum esse, cum illo quem inter sodales suos memorat PLVTARCHVS*, nonnulli existimant. Ab hoc scilicet dogma suum citra controuersiam Spinozianum hausisse dicitur DAVID DINANTO, idque, obseruante B. IACOBO THOMASIO**, diserte asserit THOMAS de AQUINO*. Dicit enim, quod Dinantius secutus sit Alexandrum, qui fecerit librum de materia, in quo probare conatus sit, omnia esse vnum in materia. Prolixius ALEXANDRI sententiam edisserit ALBERTUS MAGNVS** apud eundem THOMASIVM: Fuit Alexander Epicuræus quidam philosophus, qui Deum esse dixit materiam, vel non esse extra ipsam, & omnia essentialiter esse Deum; & formas esse accidentia

* disp. de Deo & Pro-
vid. diu.
Disp. I. sect.
X. p. 25.

De Alexan-
dro Epicu-
raeo, an sua
ab eo hause-
rit David de
Dinanto.
* II. Sym-
pos. 3.
** de Exust.
mundi stoi-
ca Diss. 14.
p. m. 200.

B 3

ima

* l. I. contra gentil. cap. XVII.

** l. phys. tract. III, cap. XIII.

imaginata & non habere veram entitatem, & ideo dixit, omnia idem esse: & hunc Deum vocavit aliquando Iouem, aliquando autem Palladem, & aliquando Apollinem, & formas esse pepulum Palladis & vestem Iouis, & neminem sapientum dixit ad plenum posse reuelare occulta sub peplo Palladis, & sub veste Iouis. Haec equidem ab hisce de ALEXANDRO narrantur, qua fide, quoue iure, nescio. Namque nec scripta eius in nostris versantur manibus, & veterum nemo mihi notus est, qui sententiam philosophi huius paulo accuratius literarum monumentis consignauerit. Interim hoc ex dictis intelligitur, sententiam, quae ALEXANDRO tribuitur, cum philosophia Epicuraea consistere nullo modo posse. Ergo aut in eo errant isti, quod pro Epicurao illum habuerunt philosopho, aut mentem eius non recte assecuti sunt: quanquam prius fere dicere malim. Nisi quemcunque hominem impium atque profanum, quod hodie solenne est, Epicuraci nomine insigniuerint. Porro, si vel maxime Dinantiana sententia conueniat cum hypothese ALEXANDRI, nondum tamen statim ex eo colligendum, quod ille sua ab hoc hauserit, quod alicui etiam non adeo verosimile videri poterat.

Dinantii
Praeceptor
Almaricus,
fuit Spino-
zista.
* in Elench.
Haeres. p.
478.
** l. c.

§. XI. Sed licet DINANTIVS sua non hauserit ab ALEXANDRO, accepit tamen ea sine dubio ab AMALRICO seu ALMARICO. Certe citra ambages hoc profitetur PRATEOLVS. * AMALRICI autem doctrinam ex GERSONE ita proponit THOMASIVS: ** *Omnia sunt Deus, Deus est omnia. Creator & creatura idem. Ideae creant & creantur. Deus ideo dicitur finis omnium, quod omnia reuersura sunt in ipsum, vt in Deo immutabiliter conquiescant, & vnum indiuiduum atque incommutabile permanebunt. Et sicut alterius naturae non est Abraham, alterius Isaac, sed vnius atque eiusdem: sic dixit omnia esse vnum. Dixit enim DEVM ESSE ESSENTIAM OMNIUM CREATURARVM* Haec de ALMARICI opinione ex GERSONE, *** THOMASIVS, & ille ex HOSTIENSI ET Odone TVSCVLANO. Non potuisset sane error Spinozianus apertius atque lacu-

*** de Concord. Metaph, cum Log. p. IV. Op. alpb. 20. Lit. N.

culentius edisseri. Sed pluribus de ALMARICI & DINANTII errore in obseruationibus selectis ad rem literariam spectantibus dictum est. * Proinde in praesenti tantum paucis in originem impietatis Almaricianae inquiremus. Quem saepius in hac causa laudauimus, vir doctissimus IACOBVS THOMASIVS, eum in philosophia Platonica quaerit. Obseruat enim ex HOSTIENSI, Amalricum errores suos libro cuiusdam IO. SCOTI debere, illius scilicet qui alias Erigena dicitur, nonoque post Christum natum seculo viuens Pseudo-dionysium Areopagitam, cuius ipse magnus admirator fuit, primus latinitate donauit. Pseudo-dionysium sane istum Platonis secutum disciplinam fuisse, in confesso est apud omnes. Huius ergo doctrina cum imbutus fuerit SCOTVS ille, cuius liber AMALRICVM in istum errorem induxerit, videtur tandem ex ipsa philosophia Platonica prima Amalriciani erroris origo arcessenda.

* T. I. ob-
seru. XV.
§. XVII.
seqq.

§. XII. Non semel equidem Platonicae philosophiae & Enthusiasmus & Spinozismus imputatus fuit. Quae vitia licet toto coelo a se inuicem distare videantur, ex vno tamen promanare possunt fonte, cum Enthusiasmus res omnes creatas in Deum mutet, Spinozismus Deum in res creatas aut materiam. Ast quo iure enthusiasmi natales in Platonica philosophia quaerantur, nunc exquirere nostrum non est. Ast Spinozismum quod attinet, hunc diserte PLOTINO, philosophiae Platonicae assertori & antistiti summo, quem tam accurate Platonis tenere mentem credebant, vt velut prouerbio iactarent, aut Platonis animam migrasse in Plotinum, aut vnum eundemque vtrumque afflauisse daemonem, tribuit PETRVS BAELIUS. Legitur namque hodiernum inter opuscula PLOTINI vnum sub titulo *: quod ens vnum idemque simul totum est * ubique. Afferit ergo BAELIUS ** probare voluisse PLOTINI vnum, vnum & idem vbiq; totum simul adesse. Et hoc idem esse concludit, quod SPINOZA ducit, vnam totius huius vniuersi esse substantiam. Porro, eiusdem PLOTINI a-

Huius Spi-
nozismum
nonnulli a
Platone de-
riuant, pra-
sertim Plo-
tinus a qui-
busdam Spi-
nozianae
impietatis
arguitur,
sed perpe-
ram.
* Ennead.
VI. I. IV. f.
m. 241. seqq.
** in v. Plo-
tin. p. 855.
lius

Ennead. IV. alius extat libellus, sub titulo *: *utrum omnes animae una sint ani-*
l. IX. f. 61. ma. Ex eo rursus videtur colligi posse eum vnum saltem to-
 tius huius vniuersi animam, vnamque adeo statuisse substan-
 tiam, id quod SPINOZAE dogma fuit. Ast si mihi a tanto
 viro dissentire liceat, vix mihi persuadeo haec sufficere ad con-
 vincendum PLOTINVM Spinozismi. Praeterquam enim,
 quod haec, quam illi imputat sententia, nec cum Platonicae
 philosophiae, nec cum ipsius PLOTINI prorsus consentiat
 hypothefibus, ex nudo libri titulo vix certi quid hac de re sta-
 tuere licebit. Mihi sane, hosce PLOTINI libellos perlegenti,
 adeo obscuri visi sunt, vt quid in istis sibi velit, definire non
 audeam. Posterioris scopum in capite primo indicare vide-
 tur, cuius summam ita complectitur MARSILIUS FICINVS:
Plotini sententia est, mundum vnam habere propriam sibi animam: &
animalia omnia suas propriasque habere. Interim licet illi, qui
 mundo animam tribuunt, vel potius Deum pro mundi anima
 reputant, non ipsum quidem Spinozismum profiteantur, non
 tamen diffiteor eos proxime ad SPINOZAE sententiam ac-
 cedere. Plato autem atque Platonici licet animam mundi ad-
 miserint, eandem tamen diuersam fecerunt ab ipso Deo. Rur-
 sus quod ad priorem PLOTINI librum attinet, quod ens vnum
 idemque totum sit vbiq̄ue, videtur, vti librum legenti patebit, per
 ens istud vnum idemque iterum mundi animam, seu λόγον at-
 que mentem diuinam, ab ipso Deo secretam eoque inferiorem
 intelligere. Vnde tamen concludo, luculentioribus opus ef-
 se argumentis, si aut Platonici generatim, aut speciatim PLO-
 TINVS conuincitur Spinozismi debeat.

Defenditur §. XIII. Certe si libere mihi hic profiteri liceat, quod sen-
schola Pla- tio, ego nullam sectam ex veteribus magis a Spinozismo re-
tonica, de- cedere puto, quam Platoniam, tantum abest vt eam hac la-
monstra- be inficere audeam. IACOBVS THOMASIVS, vir doctissi-
turque in- mus, deque historia philosophica optime meritus, discrimen
ter omnes quatuor sectarum Graecanicarum praecipuarum Platonicae,
philosophos Aristotelicae, Stoicae, & Epicuraeae explicaturus, recte ob-
Graecani- ser-
cos, Platonicos quam longissime a Spinozismo esse remotos.

seruat * materiae quidem necessitatem maximam aequaliter * *de Exust.*
 omnes dedisse : Deo libertatem tanto minorem quemque, *Mundi*
 quanto arctius eam materiae conduceret, aut immergeret *Stoic. Dis-*
 profundius. Recte sane. Ego vero nunc hinc porro infero, *sert. II.*
 eos quam longissime a Spinozismo recedere, qui quam maxi- *p. 29.*
 mam Deo libertatem tribuunt, eumque quam accuratissime
 a materia remouent : tanto contra propius accedere eos ad
 Spinozismum, quanto arctius cum materia conectunt, quan-
 roque immergunt profundius. Iam THOMASIVS noster,
 porro ita pronunciat : *Platoni maxime, sed ut inter Gentiles phi-*
losopho, liber Deus. Ergo Plato inter omnes gentiles philo-
 sophos, saltem Graecanicos, a Spinozismo quam maxime re-
 cessit. Credidit enim, mundum ex libero Dei cum materia,
 congressu extitisse : *Cum Aristoteles contra, ita pergit vir ille do-*
ctissimus, & Stoici, illum siue congressum, siue nexum necessarium,
ipsique Deo inevitabilem statuerent. Ergo & Aristoteles & Stoi-
 ci propius ad Spinozismum accedunt quam Plato. Infert,
 hinc rursus quam rectissime, Platonem mundum ab aeterno
 extitisse, negare potuisse, Aristotelem & Stoicos non potuisse,
 quippe qui Deo libertatem vix aliam reliquerint, quam qua
 vteretur speculando magis quam operando. Si porro quae-
 ras, in quo ergo ab Aristotele discesserint Stoici, rursus e-
 gregie docet, in eo illos dissensisse, quod ille mundum sub-
 lunarem per solam virtutem attingi, Stoici contra per ipsam,
 substantiam quasi fermentari, opinarentur. Ex quo itidem se-
 quitur, Stoicos propius ad Spinozismum accessisse quam Ari-
 stotelem. Sed de singulis paulo vberius hoc edifferere iu-
 vabit.

§. XIV. A PLATONE eiusque philosophia remouen- *Platonis*
 dam quam maxime Spinozismi suspicionem esse, licet iam ex *sententia*
 dictis constet, comprobari tamen porro ex eius de Deo sen- *de anima*
 tentia potest. Res notissima est *Trinitas Platonica*, qua tres ve- *mundi non*
 lut Deos, ast non aequales, sed sibi inuicem subordinatos sta- *patrocina-*
 tuit. Primum locum *Deus summus*, alterum *mens*, tertium a- *tur Spino-*
nima occupat. Ex summo enim Deo mentem, ex mente ani- *zismo,*
 mam

C

mam

* *in Somn.
Scip. l. I.
cap. XIV.*

* *I. c. p. m.
182.*

mam esse testatur MACROBIUS. * Dei itaque vocabulo ipsum summum Numen, Mentis, mundum intelligibilem, animæ, spiritum huius uniuersi adspectabilis designabant Hanc Platanicorum fuisse sententiam clarissime euincit saepius a nobis laudatus IACOBVS THOMASIVS. * Iam ergo cum & Platonici animam mundi admiserint, aut docuerint animam mundi cum materia vnum velut ens, vnamque substantiam constituere, vti de PLOTINO antea obseruauimus, *διὰ τὰ πᾶσιν* tamen a sententia & Stoicorum & SPINOZAE discreparunt. Hi enim ipsum Deum animae officio fungi asseruerunt, quod illi tamen substantiae a Deo secretæ & separatae tribuerunt. Recte hoc iterum obseruatum est ab eodem Auctore, * cuius hic adiungere verba, rem apprime illustrantia, nos neutiquam pigebit: *ostensum, inquit, est antea, mundi animam & in porticu Zenonis & in Platonis academia salutari Deum, sed dignatione dispari, tertium hic, illic primum. Quod discrimen non ita minutum est, ut putabat Lipsius. Vide mihi enim, quid ad haec principia sequatur porro. Summum Deum Plato, quia distinxit ab anima mundi & consequenter ab ipso mundo, poterit opificem externum mundi facere & incorporeum, quod ne Lipsius quidem neget. Stoici, quibus Deus ille summus, anima videlicet mundi vna massa cum mundo sic est, ut neutrum ab altero separari possit, non potuerunt. Hoc enim uero nihil aliud est, quam Spinozismi convincere Stoicos, absolvere ab hac impietate Platonem. Ad ALMARIIVM ergo ut redeamus, ex haecenus dictis palam fiet, nullam subesse rationem, cur non ab aliis magis philosophis Spinozismum suum haurire potuerit, quam a Platone, minimeque mihi nunc placet ea sententia, quam ipse alibi defendi, ex Platonica potius quam Aristotelica philosophia, errorem eius arcessendum esse. Certe in Aristotelica non minus eum versatum fuisse philosophia quam Platonica, seculi genius nos dubitare nullo modo finit. Iam vero Platonem a Spinozismo recedere longius, accedere contra propius Aristotelem, euicimus. Quid ergo obstat, quo minus huius potius prefferit vestigia quam illius?*

§. XV.

§. XV. Quod si CLEMENTIALEXANDRINO fiden. Aristoteles dum, ARISTOTELES diferte Deum pro anima mundi vendi. contra nec tauit, parumque adeo abfuit a Spinozismo. * Verba eius la. ab atheismo tine tantum, breuitatis causa, referemus: cuius quidem sc̄tae nec a Spino- (Peripateticorum) qui est pater, nihil de eo patre qui supremus est, zismo, potest intelligens, putat esse animam vniuersi, hoc est, mundi animam Deum absolui. esse existimans, ipse a se ipso confoditur. Qui enim vsque ad lunam* in Admo- eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum esse existimat, euer nit. ad Gen- titur, vt qui eum, qui est Dei expers, Deum esse arbitretur. Quo iu- til. p. m. 44. re CLEMENS Aristotelem contradictionis arguat, nunc e- quidem non disputo. Id saltem inquirere lubet, num recte haec sententia quod Deus sit anima mundi, Aristoteli tribua- tur a CLEMENTE. RAYNAVDVS* sane hoc exerte negat, * Theol. nat. pronunciatque, nihil proferri ex Aristotele posse, quod huic dist. 6. q. 1. errori faueat. Alii contra inter formam assistentem & infor- n. 5. p. 562. mantem distinguunt, asseruntque, Aristotelem habuisse, Deum pro forma assistente, non totius quidem mundi, sed tantum coeli supremi, quemadmodum & reliquis etiam coe- lis ipsique orbi sublunari suas formas assistentes & intelligen- tias assignauit. Quae si ita se habeant, contradictio equidem Aristoteli a CLEMENTE imputata euanescet, longiusque a Spinozismo recedere videtur Aristoteles, licet non profus ab eodem absoluatur. Sed ab Atheismi tamen hoc ipso non statim liberatur crimine, cum mea certe opinione, qui non al- lium admittit Deum, quam coeli cuiusdam praesidem, qui illi vinculo quodam alligatus sit, ad voluendum istud & circum- rotandum, non possit non pro Atheo longe manifestissimo reputari.

§. XVI. Mirum itaque non est, fuisse viros quosdam do- Andreas Caesalpi- ctos, qui non Atheismum modo, sed & Spinozismum ARISTO- nus, genui- TELI obiecerunt. Et ad Atheismum quidem quod attinet, nus Peripa- constat VALERIANVM MAGNVM ex instituto librum de teticus, con- Atheismo Aristotelis conscripsisse, qui A. M. DC. XLVII. prodiit sentientia Spinozismo

* *in Praefat. Anti-Spinozae Wittichii, praemissa: it, in. praefat. inuestigat. Epist. ad Ebr. prooem.* LIVS. * Nec adeo ab hac sententia alienus videtur, Criticorum hodie facile doctissimus PETRVS BÆLIVS. ** Quicquid autem sit de ipso ARISTOTELE, certe inter discipulos eius esse qui iure optimo Spinozismi arguantur, multi sibi persuasissimum habent. De STRATONE LAMPACENO iam antea dictum est. Nunc ex recentioribus producimus ANDREAM CAESALPINUM, genuinum, si quis alius, Aristotelicae philosophiae alumnum. De eo sane SAMVEL PARKERVS pronunciat, primum eum recentiorum esse pene postremum qui ceperit, quid sibi velit ARISTOTELES. Sententiam autem ** *in v. Aristot. p. 358. * de Deo & I. Sect. XXIV. p. 65. seqq.* CAESALPINI, adeoque ipsius ARISTOTELIS, ita edisserit, idem ille PARKERVS*: *Causam, inquit, omnium productricem atque tulit, ita tamen ut eidem omne providentiae imperium detraxerit. Providentia Primum itaque Motorem intelligentiam speculatiuam, non actiuam esse statuit; deinde intellectum speculatiuum eum esse voluit, qui nihil cuiusuis finis gratia operatur, sed sola contemplatione totus occupatur, actiuum autem, qui ad finem respicit, atque eundem ut assequatur, artem & consilium adhibet; Deum itaque cum nihil aliud per omnem aeternitatem, nisi sui ipsius perfectionem contempletur, nihil efficere aut voluisse aut cogitasse, omnes naturae effectus, inevitabili quadam necessitate inde nascuntur. Etenim cum sit summum Numen, summe beatum, summe appetibile quoque esse necesse est; summe autem appetibile cum sit, non potest quin in aliis appetitum gignat, atque adeo reliquis intelligentiis, quae singulis coelorum orbibus insistant, motum quendam eorum appetitum ciendo, imprimit, quem suis orbibus impertiunt, orbis elementis: quorum diuersis motibus & misturis omnis generatur natura, atque adeo ab initio ad exitum nihil consilio, sed bruta necessitate, facta fuisse omnia. Haec & alia postquam ex Stagiritae mente differuit PARKERVS, concludit tandem: ARISTOTELEM omnium Atheorum esse principem, atque ipso Epicuro apertiore religionis hostem, id quod & in quarta eiusdem operis dissertatione vberius demonstrat. Sane admittit CAESALPINVS cum Aristotele intelligentias motrices in sphaeris coelestibus, admittit Angelos ac Daemones, sed hos omnes vnius substantiae vniuersalis, quae sit anima mundi*

di

di arctissimoque adeo vinculo cum materia connexa, partes esse, statuere videtur. Neque necesse est, vt qui Spinozismo fauet, statim spirituum existentiam tollat: imo ex SPINOZAE hypothefi non posse non spiritus atque infernum admitti, turpiterque suae sententiae contradixisse hominem, dum spirituum apparitiones, atq; infernum inter hominum otiosorum commenta retulit, probat copiose & eruditi PETRVS BAELIVS. * Quod vero CAESALPINO ea, quam *in v. Spi-* innuimus mens, fuerit, iam pridem etiam obseruauit GER- *noza p. 1097* HARDVS IOANNES VOSSIVS. ** Andreas, inquit, Caesal- ** *de Origi-* pinus censet, motrices coelorum causas non esse per se multas, sed solum ne *Pro-* ob coelestes sphaeras videri multas, cum per se VNA TAMEN SIT *gressu Idol.* SVBSTANTIA. Hoc equidem cum Aristotelis quibusdam *l. II. c. XL.* effatis parum conuenire censet, sed addit tamen porro: *Eoque p. m. 531.* leuior nobis in isto est auctoritas Caesalpini, quod idem nec Daemones vel angelos, aliud esse censeat, quam particulas Dei corporibus tenuissimis sociatas: imo *Et bestiarum Et hominum animas itidem Dei parti-* culas existimauit. Daemones igitur multos fatebatur; sed ratione *materiae extra quam nullam esse multitudinem patauit. Ideo Et v-* nam statuit intelligentiam humanam, sed multiplicari secundum hominum multitudinem. Recte autem addit, cum haec enarrasset, idem VOSSIVS: quae sane impietate non carent. A qua equidem liberare nititur Aristotelem, cum tamen paulo accuratius eius sententiam intuenti, mos manifestum fiat, eam eodem redire. Certe accuratissimum Peripateticae philosophiae interpretem CAESALPINVM magistri mentem ignorasse, non adeo vero simile videtur, saltem probari rationibus luculentis debet.

§. XVII. Sed inter Scholasticos quoque forsan, Aristotelis, vt videri volunt, discipulos, reperientur, qui a Spinoziana impietate non adeo procul fuerunt remoti. Scotistarum *Inter Scho-* lasticos Sco- *lasticae, spe-* tisticae, spe- *ciatim Pe-* gentem vniuersam huius criminis arguere non dubitat PETRVS BAELIVS. * Nec enim aliud illorum *uniuersale formale lardus, eius-* a parte rei, aut unitatem formalem a parte rei sibi voluisse, quam dem impie- *quod tatis rei a-* guntur.

* in v. Caesalpin. p. 821.

quod deinceps apertius elocutus est SPINOZA, & maiori eruditionis specie hominibus propinavit. EX ABÆLARDI quæ Epistolis * idem locum producit, ** Spinoziano errori haud obscure fauentem: *Erat in ea sententia de communitate vniuersalium; ut eandem essentialiter rem totã simul singulis suis inesse adstrueret indiuiduis, quorum quidem nulla esset in essentia diuersitas, sed sola multitudine accidentium varietas.* Re ipsa nimirum, & citra intellectus operationem existere vniuersalia contendebant Scotistæ, vt ad eos nunc redeã, adeoque omnia indiuidua de vna eademque essentia non specie, sed numero tali, participare. Quod idẽ vtique est, ac quod SPINOZA docet, omnium rerum vnã eandemque esse essentiam, vnãque adeo in hoc vniuerso dari substantiam. Existimo tamen paucos ex Scotistis. veram magistri mentem perspectam habuisse, multo minus vidisse, quæ ex ea sequerentur dogmata absona & plane impia. Id namque & hodie ita vsu venire solet, vt multi aut Aristotelicos aut Cartesianos se profiteantur, quibus tamen nec Aristotelis, nec Cartesii, vera & genuina mens cognita est aut explorata.

*Stoicorum
philosophiam
quam proximè ad
Spinozismum accedere probatur.*

* in v. Spinoza p. 1084.

§. XVIII. De Platone hætenus atque Aristotele dictum, disputatumque, quo iure illorum philosophia Spinozismi arguatur. Nunc Stoicos quoque in medium produci- mus, quos inter omnes Graecorum philosophos quam proximè ad Spinozismum accedere, iam supra asseruimus. Eo minus autem hæc nos poenitet sententia, quod & hic præe- untem nobis habeamus PETRVM BÆLIVM. * Ast iuuabit in mentem Stoicorum paulo accuratius inquirere. Deum eos habuisse pro anima mundi, notissimum, est, nec probatione indiget. Supra quoque iam obseruauimus, non eos substan- tiam quandam a Deo supremo separatam, quod faciebant, Platonici, sed ipsum supremum Deum pro anima mundi re- putasse. Nunc quaeri posset, an dum Deum animam mundi dixerunt, eum habuerint tantum pro forma assistente, an ve- ro etiam pro forma informante? Ast respondit iam pridem, IACOBVS THOMASIVS p. m. peculiari dissertatione ex in-

in-

instituto euincens, *Stoicum Deum esse formam mundi informan-*
tem. * Praecipua eius paucis indicare iuuabit argumenta, * *de Exust.*
 cum omnino instituti nostri hoc exigat ratio. Probat autem *Stoic. Mun-*
 suam sententiam, tum auctoritate, tum ratione. Auctori- *di p. 177.*
 tatem LACTANTIUS * subministrat, cuius de Stoicorum do- * *lib. VII.*
 ctrina hoc extat effatum: *interdum sic confundunt, ut sit Deus ipse cap. III.*
mens mundi, & mundus sit corpus Dei. Quasi vero simul esse coe-
perint Deus & mundus, ac non ipse mundum fecerit, &c. Vbi est ergo
illud, quod iidem ipsi aiunt, & factum esse diuina prouidentia & regi?
Si enim fecit mundum, fuit ergo sine mundo. Si regit, non utique sicut
Mens corpus regit, sed tanquam domum dominus, nauim gubernator,
auriga currum. Vbi recte quidem LACTANTIUS animad-
 uertit, Stoicos pugnantia secum docere, dum Deum animam
 mundi faciebant, & nihilofecius prouidentiam illi tribue-
 bant. Enimuero raro admodum sibi constabant veteres, nec
 vllum illorum temere reperitur systema, quod quoad omnes
 partes accurate cohaereat. Haec vidit equidem SPINOZA,
 hinc prouidentiam & libertatem Deo plane abiudicauit, a-
 deoque in hoc quidem capite istam contradictionem euita-
 uit, sed simul tamen, quoad alia, longe ineptiores absurdio-
 resque admisit contradictiones, quod utiq; illi euenire neces-
 se est, qui causam in se pessimam & iniquissimam exornandam
 defendendamque sumit. Sed ad Stoicos nostros reuertimur.
 Hos Deum pro anima mundi seu forma informante, non assi-
 stente habuisse, idem vir doctus ex ea etiam ratione probat,
 quod ex Stoicorum mente Deus cum materia insolubili nodo
 connexus sit; in quo in tantum a Platonicis recesserunt,
 Stoici, ut illi ne tertium quidem Deum, quem animam mundi
 vocabant, inseparabili vinculo cum materia colligatum sta-
 tuerint, hi vero & supremo compedes eiusmodi atque vincu-
 la iniiciendo, omni prorsus spoliauerint diuinitate. Id vero,
 cum luculenter demonstraerit, res confecta est, nec li-
 berari vlllo modo a Spinocismi suspicione Stoici possunt. Esto
 enim, non conueniant cum Spinocismo aliae Stoicorum hy-
 portheses, quod nonnulli vrgent, ex hoc nihil aliud sequitur,
 quam

quam systema philosophiae Stoicae non sibi constare in omnibus, rectiusque forte haec incommoda euitasse SPINOZAM, neutiquam autem ab errore Spinoziano prorsus eos liberandos esse.

Concluditur praecipuas Graecanicae philosophiae sectas aut Spinozismum, aut saltem Atheismum docuisse, excepta Platonica quae ab his vitiis quam longissime recedit.
* observ.
XXI. §. IV. seqq.
** de Deo & providentia diuina Disp. I. Sect. V. p. 9. seqq. it. X. p. 14. seqq.

§, XIX. In summam ergo conferamus, quae hactenus dicta sunt. Haec scilicet animo meo sedet sententia, Graecanicam philosophiam omnem, quanta quanta fuit, & atheismi & Spinozismi labe fuisse infectam. Duae enim praecipuae celebrantur Graecanicorum philosophorum sectae, Ionica & Eleatica. Poeticam nonnulli addunt, quae tamen merito non venit in censum, cum constet Poetas in loquendi formulis ad vulgi captum se attemperasse. Italicam autem, quam itidem nonnulli adiungunt, rectius ad barbaricas sectas referunt alii. Ad Ionicos itaq; quod attinet, ab atheismi crimine eos neutiquam absolvendos esse, iam demonstratum est in Tomo secundo Observationum nostrarum Hallensium.* Et sane dum omissa prorsus principii efficientis mentione, tantum de principio materiali locuti sunt, aut me omnia fallunt, aut ipsum inculcarunt Spinozismum. SCIO, SAMVELEM PARKERVM** horum philosophorum suscepisse patrocinium, probareque voluisse, licet de principio materiali tantum locuti sint, hoc ipso tamen eos neutiquam reliquas causas negasse, sed solum sua philosophandi ratione non attigisse. Quae sane excusatio vt frigida est, & meris coniecturis nititur, ita eadem qua profertur, reiicitur etiam facilitate. Ceterum ex Ionica secta tandem SOCRATES prodiit, ex cuius discipulis cum plurimi novas condiderint sectas, tres tamen fuerunt praecipue, & prae reliquis celeberrimae, Platonica, Aristotelica, & Stoica. Eleaticae autem sectae propago fuit Epicuraea. Iam vero, ad Eleaticam quod attinet, luculenter demonstrauius eam Spinozismo quam apertissime fauere. Epicuraea autem, si Platonicae, Aristotelicae, & Stoicae addatur, exurgunt inde quatuor istae Graecorum sectae longe celebratissimae florentissimaeque. De hisce omnibus quid pronuntiandum sit, itidem ex dictis patet. Platonica nec atheismo

theismo

theismo fauet, nec Spinozismo: Epicuraea, non Spinozismo quidem, sed tamen Atheismo: Stoica Spinozismo quā proxime accedit: Aristotelica vt Atheismo citra controuerfiam fauet, ita post Stoicos, ad Spinozismum quoq; quam proxime accedit.

§. XX. Operae nunc pretium eſſet Barbaricae quoque, vt *Chaldaeis*, vocari ſolet, philoſophiae, perluftrare ſectas, & Spinozismi, ſi *Zabiis, aliis-* forte in iis quaedam ſe offerrent, detegere veſtigia modo ii, *que Spino-* quibus nos ipſi circumſcripſimus, non obſtarent limites. Cer- *zismus non* te Chaldaeos, eandem cum Stoicis hic fouiſſe ſententiam con- *immerito* tendit IVSTVS LIPſIVS. * Aſſert documentum huius rei ex *obiicitur.* PHILONE, qui Chaldaeorum ita exprimit ſententiam, vt in ** Phyſiol.* SPINOZAE eruditi fuiſſe videantur ſchola. *Iidem inquit, Stoicor. lib.* (latina tantum, breuitati ſtudentes, damus verba) *apparentem II. Cap. X.* hunc & ſenſibus ſubiectum mundum ſuſpicari ſunt & ediderunt, aut *ipſum ſolum eſſe Deum, aut quae eo continetur vniuerſi animam.* Fatum autem & neceſſitatem Deificantes, vt ſic dicam, & conſecran- *tes, ſumma impietate vitam humanam repleuerunt, docentes, praeter* haec, quae conſpiciuntur, nullam eſſe omnium cauſam. ZABIORVM forte eodem collimauit ſententia, ſi credendum MOSI MAIMO- ** Mor. Neb.* NIDI*: vt nunc nihil dicam de Romanorum facile doctiſſimo *part. III.* praecipuoque philoſopho VARRONE, cuius ita refert ſenten- *cap. XXIX.* tiam AVGVSTINVS, vt aut parum aut nihil, aut a Stoicorum *** lib. VII. de* aut a SPINOZAE diſtare errore videatur. Sed hiſce diutius *C. D. cap.* vtut poſſemus, non tamen immorari volumus. *VI*

§. XXI. Solet ceteroquin ad Barbaricae philoſophiae ſe- *Ebraeorum* ctas, etiam referri philoſophia Ebraeorum. De qua licet ne- *philoſophiae* nimi forte Chriſtianorum in mentem venire poſſit, quod ſum- *Spinozismus* mae impietatis, quam Spinozismi nomine designamus, argu- *obiectis fuit,* enda fit, nimis tamen inconfiderate hoc fecit IO. GEORGIVS *ſed nimis* WACHTERVS, * quem in eo peccaſſe, quod recentiorum Cabba- *inconfidera-* liſtarum placita a ſententia veterum philoſophorum Ebraeo- *te: item quo* rum non diſtinxerit, in primo Obſeruationum Hallenſium *iure Cabba-* Tomo abunde comprobauimus, ſimulque a genuina & veteri *liſtis, & phi-* Ebraeorum philoſophia, ſeu Cabbala, omnem Spinozismi ſu- *loſophis My-* ſpicionem procul ibi remouimus. ** Sed vt Platonice atque *ſticis ac* *D* *E. Theoſophicis*

* in Spinozismo aus dem Iudenthum, ** Obſeru. XVI, §. VIII. ſeqq.

*hoc crimen
imputetur.*

** in Christi-
anismo Her-
metico-Pla-
tonico Part.
II. cap. II.
§. VIII. p.
106. seqq.*

Ebraeis, saltem veteribus, perperam Spinozismus imputatur ita dubito sane, an hoc nomine merito tam male audiant, qui ex Cabbala Ebraeorum atque philosophia Platonica sua hausisse creduntur, quique Mysticorum ac Theosophicorum nomine vulgo insigniuntur. Caput accusationis eo redit, quod primo docuerint, omnia ex Deo esse, vel quod perinde esse videtur, Deum rerum omnium causam esse per emanationem. VALENTINI WEIGELII atque IACOBI BÖHMII verba, ex quibus eiusmodi quid sequi videtur, exhibet COLBERGIVS, * sed ex iisdem, quae ibi adducuntur, verbis patet, mentem BÖHMII non esse, quod mundus hic aspectabilis immediate ex essentia Dei profluxerit, sed mediante verbo & sapientia, quae principia menti, & animae mundi, Platoniorum respondere dicuntur: multo minus autem mundum ex Deo tanquam materia esse. Atque in eo omnes etiam consentiunt, quod Cabbalistsae non immediate ex essentia diuina mundum hunc aspectabilem educant. Iam vero cum iisdem porro in his omnibus liberrimae voluntati Numinis nihil derogatum velint, aperteque statuunt, fuisse tempus quo Deus mundum aspectabilem non produxerit, eundemque rursus aboleri posse, ut nihilominus Deus fons & scaturigo omnis bonitatis atque perfectionis remaneat, palam est eos a Spinozismo toto, quod aiunt, differre coelo. Spinozae enim Deus est ens aliquod brutum, cum materia necessario colligatum, libertate omni & intellectu diuino destitutum: vna praeterea illa quam statuit, substantia, hoc est totum hocce vniuersum sempiternum est, uti initii, ita & finis expers. Cabbalistsae contra & Theosophici Deo & intellectum perfectissimum & liberrimam voluntatem & cetera attributa diuina tribuunt, in eo saltem a recepta opinione recedentes, quod simul asserant, primo mundum intellectualem Deum ex essentia sua, (non materiam sed originem designantes) aut liberrime produxisse, & ex hocce tandem mundum huncce aspectabilem profluxisse. Non defendo hanc

hanc

hanc sententiam, nec definitio haec ita se habere, imo modum quo vniuersum hocce productum sit, supra captum hominum positum esse, lubentissime profiteor: saltem hoc assero. *dis dia τασων* illorum sententiam distare a sententia SPINOZAE. Sed obiicitur illis porro, quod animam mundi Spiritumque vniuersi admittant: & iste quidem error itidem tanquam Platonius in iis notatur. Vbi tamen obseruari velim quod isti per animam mundi & spiritum vniuersi aut ipsum Deum, aut substantiam quandam ab essentia diuina separatam intelligant. Si prius, quod mihi tamen, reliquas illorum hypotheses, praesertim eam, quod mundum mediante demum verbo & sapientia a Deo emanasse statuunt, cogitanti, non adeo sit verosimile, non video quo pacto haec hypothesis vocari possit Platonica aut Cabbalistica, cum potius dicenda sit Aristotelica aut Stoica. Aristotelem enim & Stoicos ipsum Deum pro anima mundi habuisse, non autem Platonem supra luculentissime est euidum. Rursus si posterius admittant, Theosophicos per spiritum huius vniuersi non ipsam essentiam diuinam, sed substantiam quandam separatam intelligere, propius equidem ad sententiam Platonis accedent, sed eo ipso ab impietate Spinoziana longius remouebuntur. Fateor, occurrunt alia quaedam in scriptis BÖHMII, quae alicui dubium mouere possent, cuiusmodi praesertim ea sunt, quae HENRICVS MORVS collegit in *censura philosophiae Teuconicae* . * Sed a Spinozismo tamen * *Q. 1. §. XI.* eum penitus absoluit alibi, idem ille vir doctus, & si quis alius *seqq. T. I.* accuratus philosophiae Böhmianae censor. primo enim in *opp. Philos.* nuit, videri alicui posse ac si consentiret: hinc exclamat: ** *p. 588.*
 O! inopinatum duorum oppositissimorum ingeniorum, Mathematici ** in Colu-
 wnius suaque omnia ordine Geometrico demonstrantis, alterius summe mnar. Athei.
 Entusiastici conpirationem & consensum! Ast statim subiungit: *smi Spino-*
 lacobus vero Behmen quippe homo simplex ac sincerus, nec a Mose aut ziani sub-
 a Christo Apostata, aut vllorum principiorum, quae ad malos mores vers. T. I.
 tendunt, fautor ac patronus ad clariorem harum rerum opp. Philos.
 notitiam mature emerfit, fixamque quandam ac tranquillam lucidam- p. 619.

que aeternitatem agnouit a Natura penitus distinctam. Hic vero (SPINOZA) in infimas Atheismi faeces immersus, quantum ego quidem intelligo, ibi impoenitens expirauit. An non autem illi ex Cartesianis, qui Deum pro immediata omnium motuum naturalium causa venditant, aliquantisper ad Spinozismum accedant, videant quorum interest. Quae nostra aetate hac de re inter viros doctos disputata sunt, neminem fugiunt. Quodsi autem vel maxime ad Spinozismum haec Cartesianorum philosophia quodammodo duceret, neutiquam viris illis doctis qui talem sententiam fouent, imputandum, ac si Athei sint aut Spinozistae. Saepius enim fieri potest, vt nobis non animaduertentibus ex nostris principiis conclusio quaedam sequatur, quam tamen ex iis sequi non putamus, quamque adeo toto detestamur pectore.

*In Chinen-
sibus deni-
que, ac In-
dorum phi-
losophis a
nonnullis
Spinozismus
notatus
fuit.*

§. XXII. Hodie si ab Europaeis discesseris, vix vlla philosophiae, in vlla gente, reperiuntur vestigia, quam apud Chineses. Cumque plerorumque apud nos animos haec inuasit stulticia, vt peregrina admiremur, fastidiamus contra domestica, licet longe praestantiora, hinc Confucii sapientiam tot laudibus in coelum euehi videas, cum tamen ea quae in quibusuis libellis catechetis pueris apud nos instillantur, longe meliora solidioraque sint, quam tota philosophia Confucii. Namque in theoretica philosophia nos multum Chinesibus praestare, fatentur omnes: ast moralem illorum doctrinam cum primis admirantur, quae tamen, vt dixi, cum nostra, qua per Dei gratiam omnes non modo vrbes sed pagi personant, saltem personare possent, collata, multis parasangis illi cedit. Sed quicquid huius sit, totam Chinesum philosophiam in Atheismum tandem seu Spinozismum abire, erudite non ita pridem obseruauit CHARMOTVS, in defensione edicti a MAIGROTO contra Iesuitas pro Dominicanis editi, quae cum reliquis huc spectantibus, monumentis, exstat in Tomo primo Historiae cultus Sinesium. Coloniae A. M. DCC. editae. Profitetur autor iste diserte literatos qui hodie in Sina viuunt, de principio huius vniuersi
ita

ita philosophari, vt facile inde colligatur, eos nullum principium immateriale admittere, sed ipsum coelum materiale, quod XANGTI vocent, eiusque partem subtilissimam, quam LI vel TAIKIE appellitent, pro causa efficiente rerum omnium venditare. Hinc & ipsum Deum non alio vocabulo quam XANGTI eos designare, quae vox cum adeo ad veram Dei notionem mentibus illorum imprimendam non sit satis accommodata, haud immerito eam reiecerunt Dominicani, vt alibi obseruauimus. Nec ipsum modernum Imperatorem Sinensium CAMHI hinc excipit auctor, sed refert, illum nonnullos de Sinica philosophia libros composuisse, in quibus de coelo & subtilissima eius parte eodem prorsus modo disputet, ac reliqui Sinensium philosophi, praesertim recentiores, disputare soleant, seque adeo reuera Atheum ac Spinozistam demonstrat. Nec mirum sane, cum de Indorum philosophia Spinozismo fauente, iam pridem simile quid obseruauerit BERNIERIVS * cuius huc spectantem narrationem etiam exhibet PETRVS BAEELIVS. **

* *Memoires sur l'Empire du grand Mogol p. 202.*
** *in v. Spinoza p. 1084.*

§. XXIII. Ab hisce, quae haecenus commemorata sunt, priusquam discedamus, vnicum adhuc monendum est. Scilicet cum summa & execrabilis sit SPINOZAE impietas, ne faciles nimium simus in Spinozismo aliis imputando, aut tem in viris doctis & piis, leuissimas ob causas, in eandem cum mortalium pessimo classem redigendis. Certe enim qui viros innocentes, & tum a moribus, tum a placitis improbi hominis longissime remotos, cum eo nihilo fecius comparare, rem leuem putant, grauissimo citra controuersiam se obstringunt scelere, cuius supremo omnium hominum iudici reddere rationem tenentur. Obstupuerunt itaque merito omnes, etiam illi qui a certaminibus, quibus, proh dolor! nostra agitur ecclesia, alienissimo fuerunt animo, nec vni magis quam alteri parti se addictos profitebantur, cum viderunt, virum doctrina pariter ac morum innocentia integritateque prae ceteris insignem PHILIPPVM IACOBVM SPENERVM, a Lipsiensium quondam Theologo IO. BENEDICTO CARPZOVIO,

in programmate paschali, quod A. M. DC. XCV. nomine Academiae publico scripsisse videri voluit, cum Atheorum principe ac perditissimo mortalium ita contendere & comparari, ut utrique eadem proteruitas in peruertendis scripturae oraculis tribueretur. Non equidem insolens est, viros pios & cordatos, ad inuidiam illis conflandam, cum summe impiis aut foedissimis haereticis conferre. Ipsum LUTHERVM nostrum cum PORPHYRIO, iurato christianae religionis hoste comparavit Leo X. Pontifex: * Facultas autem Theologica Parisiensis ** eum MONTANO, credo quod non deterior ex veteribus haeresiarchis illis succurreret; ut quidam de nostra ecclesia optime meritus Theologus observavit. Ast Lutheranae ecclesiae principem Theologum eosdem usurpare mores, & ita se gerere, ac si a religionis Christianae hostibus artes dissentientes opprimendi edoctus fuisset, id quidem eiusmodi est, ut miserrimum Ecclesiae nostrae statum, (florentem alii dixerint) hoc luculenter exhibeat. Illi quidem in quem coniectum istud crimen fuit, hoc non magis nocuit, quam nobis exprobratae a Romanensibus infinitae haereses, aut veteribus christianis obiectus atheismus nocuit, sed par tamen fuit ut intelligerent omnes, non leue crimen, ab Auctore istius comparationis, fuisse admissum. Sed ad tertium nunc nostrae dissertationis caput accedimus.

* T. I. Ien. f. 474. b.
** T. II. f. 419. b. 428. a. 429. b.

Fundamenta Spinozianae impietatis evertuntur, & dissertatio ni finis imponitur.

§. XXIV. Omnis scilicet impietatis apparatus, in vnico SPINOZA profligari atque confici potest, quippe qui maximum ingenium, industriamque, ad eam ornandam, atque poliendam attulit. Otium equidem hic nobis fecerunt tot viri eruditi, qui operam studiumque, licet non omnes aequae felici successu, in Spinozismo debellando posuerunt. Sed cum periculo non careat, errorem producere sine confutatione, paucis quorsum tota res redeat, HENRICI MORI atque PETRI POIRETI potissimum ductum sequentes, indicabimus. Summa nimirum Atheismi Spinoziani in duabus hisce continentur propositionibus, ut recte observat HENRICVS MORVS: *

* in subuersione columnarum Atheismi Spinoziani, T. I. Opp. Phil. p. 615. seqq.

ad

ad substantiam, quatenus substantia est, necessario pertinet existentia) & unica saltem in mundo est substantia. Sed cum posterior priori fere, eiusque demonstrationibus, innitatur, hanc paulo accuratius reuocare sub examen pro nostri instituti ratione suffecerit. Septima itaque SPINOZAE propositio haec est: *Ad naturam substantiae pertinet existere.* Haec propositio si vniuersaliter capiatur ac si ad naturam omnis substantiae pertineret, existere, falsissima est. Namque nec ad materiam, nec ad spiritum necessario pertinet existere. Sin particulariter, vera equidem est, sed ad institutum SPINOZAE tum nihil facit. Probat autem hanc propositionem ex corollario propositionis sextae: *vna substantia non potest produci ab alia substantia.* Haec propositio si rursus vniuersaliter capiatur, falsissima est. Nihil enim obstat, quo minus substantia infinitis perfectionibus praedita, aliam producere substantiam possit. Infinitis enim istis perfectionibus praedita, omnia efficere potest quae nullam inuoluunt contradictionem. Ergo substantia infinitae perfectionis aliam substantiam producere potest. Quod si autem & haec propositio particulariter capiatur, verum equidem est, quod quaedam substantia, infinita scilicet atque diuina non possit produci ab alia, at tum rursus scopo SPINOZAE nullo modo inseruit. Demonstratio, quam subiungit, quamque §. III. retulimus, praecipue redit ad propositionem quintam: *in rerum natura non possunt dari duae aut plures substantiae eiusdem naturae seu attributi*, hoc est, ut ipse interpretatur, commune aliquid inter se habentes. Quae sane propositio longe est falsissima. Quis enim adeo & rationis & sensus expers esset, ut negare auderet lapides, metalla, plantas, animalia aut substantias inter se diuersissimas, tamen in certo tertio conuenire, adeoque iuxta stilum Spinozianum, eiusdem esse naturae atque attributi? In demonstratione huius propositionis itidem supra §. III. a nobis relata, praecipue res redit ad propositionem IV. quae haec est: *quod duae aut plures res distinctae distinguantur inter se vel ex diuersitate attributorum substantiarum, vel ex diuersitate earundem affectionum.* Perperam utique. Datur enim, ut recte monet HENRICVS MORVS, distinctio tertia, scilicet realis quaedam quae illic inueniri potest, vbi eadem sunt plurium substantiarum attributa & affectiones, inter omnes scilicet substantias indiuiduas. Praeterea in sextae propositionis demonstratione prouocauerat ad propositionem II. & III. quas propositiones totum fundamentum atheismi Spinoziani absoluere monet PETRVS POIRET. ^{** in funda-} *Duae substantiae diuersa attributa habentes, nihil inter se commune habent.* Inepte sane & prorsus ridicule. ^{smi euerfis} *Duae enim substantiae hoc ipso dum sunt substantiae, hoc inter se commune habent, quod sunt substantiae.* Adeoque homo lepidissimus, apertissime imo turpissime sibi ipsi contradicit. Demonstrat hanc propositionem ex definitione tertia, *per substantiam intelligo id quod in se est & per se concipitur, hoc est cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari possit.* Ponamus enim uero recte se habere hanc definitionem, nihil tamen ex ea sequitur minus quam id, quod cupit SPINOZA, *Substantia, inquit, est id quod in se est, hoc est*

p. 767.

est

est quod non est in alio; vel quod perinde est, substantia non est modus: Ergo substantiae diuersa attributa habentes, nihil habent inter se commune. Quis hanc *ἀσυλλογιστίαν* vel iam puero ferret? Porro substantia est id, quod per se concipitur, hoc est, cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari possit: ergo hae substantiae nihil habent inter se commune. Egregie! Tertia deniq; propositio haec est: *Quae res nihil commune inter se habent, earum una alterius causa esse non potest.* Perperam hic primo supponit, dari substantias quae nihil commune inter se habeant, quod falsissimum esse iam supra obseruauimus. Astposito, dari substantias, quae nihil commune inter se habeant, quid quaeso obstabit, quo minus substantia infinitae perfectionis, aliam imperfectiorem producat? Demonstratio, quam subiungit, ab HENRICO MORO in syllogismi formam redacta suam statim prodit imbecillitatem, & ita proponi potest: *Quae se inuicem respiciunt ut causa & effectus, eorum alterius tanquam effectus cognitio a cognitione alterius, tanquam causae non dependet, eamq; inuoluit. Sed duarum rerum nihil commune inter se inuicem habentium alterius tanquam effectus cognitio, a cognitione alterius, tanquam causae non dependet, nec eam inuoluit. Ergo duarum rerum nihil commune inter se inuicem habentium altera alterius causa esse non potest.* Ast in hoc syllogismo utraque propositio & maior & minor claudicat. Maior quidem, quia nihil obstat, quo minus substantiae quae se inuicem tanquam causae & effectus respiciunt, etiam absolute considerari possint. Equidem si in ipsa relatione spectentur cognitio vnus, inuoluit cognitionem alterius. Ast extra hanc relationem, falsissimum est, quod cognitio vnus includat cognitionem alterius. Sic quis tam ineptus esset, ut diceret Patrem, tanquam hominem, aut virum doctum non posse cognosci aut considerari sine consideratione filii. Minor itidem aperte falsa est, cum in ea supponatur, dari substantias nihil commune inter se habentes, quem tamen errorem supra profligauimus. Quod si supponatur dari substantias quam minimam, quae cogitari potest, inter se communitatem habentes, tum sane aut absolute considerari possent aut relatiue. Si absolute, vnus cognitio non dependeret a cognitione alterius. Sin relatiue, certe vna sine altera cognosci non posset. Sed quid hoc errorem SPINOZAE iuuet, ego quidem non video. Et ita primum & praecipuum systematis Spinoziani fundamentum sua sponte corrui. Alterum nullam dari substantiam praeter Deum, huic innititur. Demonstratio enim propositionis decimae quartae, in qua aperte hanc impietatem profitetur, praecipua fundatur in propositione quinta, cuius iam falsitatem ostendimus. Sed ceteri quoque auctores, qui suas contra SPINOZAM in aciem eduxerunt copias, abunde hoc praestiterunt, ut vix sit, quod iam dictis addi possit. Faxit ergo Deus, ut hoc SPINOZAE exemplo rectiora edocti, humanae mentis profundam prauitatem, infernalisque genii fraudes, indies magis magisque agnoscamus, & contra maxima, quae nos circumstant pericula, a diuina gratia vnice petamus praesidium.

S. D. G

Hist. philos. 83, 37 ^m